

Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Lleoliad:
Ystafell Bwyllgora 1 – Y Senedd

Dyddiad:
Dydd Iau, 6 Chwefror 2014

Amser:
09:45

Cynulliad
Cenedlaethol
Cymru

National
Assembly for
Wales

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Marc Wyn Jones
Clerc y Pwyllgor
029 2089 8505
PwyllgorPPI@cymru.gov.uk

Agenda

Cyfarfod preifat cyn y prif gyfarfod – 09.45 – 10.00

1 Cyflwyniadau, ymddiheuriadau a dirprwyon (10.00)

2 Ymchwiliad i Ganlyniadau Addysgol Plant o Gartrefi Incwm Isel – Sesiwn dystiolaeth 5 (10.00 – 11.30) (Tudalennau 1 - 14)

Llywodraeth Cymru
CYPE(4)-04-14 – Papur 1

- Huw Lewis AC, y Gweinidog Addysg a Sgiliau
- Emma Williams, Pennaeth Cymorth i Ddysgwyr
- Jo-Anne Daniels, Cyfarwyddwr Seilwaith, Cwricwlwm, Cymwysterau a Chymorth i Ddysgwyr

3 Papurau i'w nodi (11.30)

Gwybodaeth ychwanegol gan Iechyd Cyhoeddus Cymru yn dilyn y cyfarfod ar 4 Rhagfyr 2013 (Tudalennau 15 - 22)

CYPE(4)-04-14 – Papur i'w nodi 2

Gwybodaeth ychwanegol gan y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol yn dilyn y cyfarfod ar 15 Ionawr (Tudalennau 23 - 24)

CYPE(4)-03-14 – Papur i'r nodi 3

Eitem 2

Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Papur 1

Cyflwyniad

Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i wella canlyniadau addysgol plant o gartrefi sydd ar incwm isel, ac mae ganddi gyfres o bolisiau er mwyn cyflawni hyn.

1. Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi

Mae Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi Llywodraeth Cymru yn dangos yn glir ein huchelgais i drechu tlodi, yn benodol drwy fuddsoddi er mwyn sicrhau bod plant yn cael y dechrau gorau posibl mewn bywyd. O'r adeg y'u cenhedlir nes iddynt dyfu'n oedolion, ein nod fydd lleihau anghydraddoldeb cyn gynted â phosibl a thorri'r cysylltiad rhwng anfantais economaidd-gymdeithasol, tangyflawni ym myd addysg a'r diffyg cyfleoedd mewn bywyd sy'n aml yn deillio o amddifadedd.

Rydym yn gwybod bod disgyblion sy'n well eu byd fwy na dwywaith yn fwy tebygol o gael pum gradd TGAU dda, gan gynnwys mewn Cymraeg neu Saesneg a Mathemateg, na'r rheini sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Ein gobaith yw cynyddu cyfran y disgyblion o gefndiroedd tlotach sy'n cyrraedd y targed hwn o ychydig dros 23% i 37% erbyn 2017.

Mae tystiolaeth galonogol bod Cymru erbyn hyn yn cau'r bwloch gyda Lloegr ym mhob un o'r prif ddangosyddion. Y llynedd, llwyddodd mwy o ddisgyblion a oedd yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim yng Nghymru y lefelau disgwylidig yng Nghyfnod Allweddol 2 nag yn Lloegr. Serch hynny, mae angen gwneud mwy i sicrhau mwy o gydraddoldeb mewn lefelau cyrraedd i ddisgyblion o gefndiroedd tlotach yng Nghymru.

Rhaglen i Fynd i'r Afael ag Effaith Amddifadedd ar Gyrhaeddiad

Rydym wrthi'n datblygu rhaglen i fynd i'r afael ag amddifadedd. Bydd hon yn rhoi fframwaith ar gyfer gweithredu a fydd yn croesi ffiniau adrannol ac yn dod ag amrywiaeth eang o weithgareddau at ei gilydd mewn un cynllun cydlynol. Bydd y rhaglen yn canolbwyntio ar y canlynol:

- Blynyddoedd Cynnar
- Ymgysylltu â'r Gymuned a Theuluoedd
- Gwireddu Dyheadau a Chefnogi Disgyblion i gyflawni eu Potensial
- Datblygu'r Gweithlu

Bydd swyddogion yn gofyn am gyfraniadau gan randdeiliaid allweddol wrth i'r rhaglen gael ei datblygu. Maent eisoes yn gweithio'n agos gyda chydweithwyr sy'n gyfrifol am y Rhaglen Cymunedau yn Gyntaf, Dechrau'n Deg a Teuluoedd yn Gyntaf.

Mae'r gwaith hwn yn cyd-fynd yn dda â gwaith y mae Estyn yn ei wneud i gynorthwyo ysgolion i fynd i'r afael ag effaith tlodi ar amddifadedd. Mae swyddogion yn gweithio'n agos gydag Estyn i sicrhau bod gwaith yn y maes hwn yn cael cymaint o effaith ag y bo modd.

2. Rôl Llywodraeth Cymru, consortia addysg rhanbarthol, awdurdodau lleol, ysgolion a chyrff llywodraethu

Rydym yn helpu ysgolion, awdurdodau lleol a consortia i ddatblygu strwythurau cefnogi hanfodol, er enghraifft:

- mabwysiadu systemau clir ar gyfer gweithio gydag asiantaethau allanol i gefnogi dysgwyr difreintiedig;
- darparu cymorth a hyfforddiant i ddatblygu sgiliau arweinwyr ysgolion i reoli'r dasg o weithio mewn partneriaeth er mwyn trechu tlodi; a
- defnyddio'r Grant Amddifadedd Disgyblion i dargedu anghenion disgyblion difreintiedig yn benodol, beth bynnag fo'u gallu.

Model cenedlaethol ar gyfer gweithio ar lefel ranbarthol: Roedd Adolygiad Robert Hill, a gomisiynwyd mewn ymateb i bryderon ynglŷn â pherfformiad awdurdodau lleol ac argymhellion rhanbarthol ar gyfer cryfhau gwaith consortia ar lefel ranbarthol. Ers hynny mae Llywodraeth Cymru a llywodraeth leol wedi cydweithio i ddatblygu model cenedlaethol ar gyfer gweithio ar lefel ranbarthol. Bydd hyn yn sicrhau dull gweithredu mwy cyson, gyda mwy o ffocws iddo, ar draws ardaloedd y pedwar consortiwm ac yn egluro sut mae awdurdodau lleol yn comisiynu gwasanaethau consortia addysg rhanbarthol i sicrhau bod yr ysgolion cyfan yn gwella. Bydd y prif elfennau ar waith erbyn mis Ebrill 2014.

Yn ogystal â gweithgareddau'r consortia o ran gwelliannau a broceriaeth, byddant yn comisiynu ac yn sicrhau ansawdd y modd y darperir gwasanaethau cymorth a hyfforddiant ar gyfer llywodraethwyr, yn enwedig o safbwynt deall a defnyddio data'n effeithiol. Bydd y consortia, gyda'i gilydd, a drwy ymgynghori ag awdurdodau lleol, llywodraethwyr a phenaethiaid, yn llunio templed data perfformiad y gall penaethiaid ei ddefnyddio i adrodd yn ôl i lywodraethwyr bob tymor neu bob hanner tymor. Bydd yr adroddiad yn cynnwys data presenoldeb disgyblion, gwaharddiadau disgyblion, absenoldeb staff oherwydd salwch, ansawdd addysgu, a chynnydd a chyrraeddad mewn perthynas â'r targedau.

Yr awdurdodau lleol fydd yn ysgwyddo'r atebolrwydd statudol dros berfformiad ysgolion o hyd, yn ogystal â'r cyfrifoldeb dros ddefnyddio pwerau ymyrryd statudol a threfniadaeth ysgolion.

Plant sy'n Derbyn Gofal: Rydym wedi ymrwymo i wella canlyniadau addysgol plant sy'n derbyn gofal, a phlant sydd mewn angen yn fwy cyffredinol. Rydym wedi bod mewn cysylltiad ag amrywiaeth eang o randdeiliaid ac arbenigwyr eraill er mwyn hybu'r gefnogaeth ar gyfer cynllun newydd i wella canlyniadau addysgol plant sy'n derbyn gofal.

Er bod swm sylweddol o arian yn mynd tuag at gefnogi plant sy'n derbyn gofal, daeth yn amlwg nad yw'r adnoddau bob amser yn cael eu gweinyddu mewn ffordd strategol a chydgyssylltiedig, ac yn sgil hyn nid yw'r canlyniadau mor effeithiol ag y gallent fod.

Ynghyd â llunio'r cynllun newydd – y Cynllun Plant sy'n Derbyn Gofal mewn Addysg – rydym wedi gwella'r canllawiau ar y Grant Amddifadedd Disgyblion a'r Grant Effeithiolrwydd Ysgolion. Byddwn hefyd yn parhau â'r gwaith i fapio'r ffrydiau ariannu sy'n mynd at gefnogi plant sy'n derbyn gofal.

Llywodraethwyr Ysgol: Ym mis Medi 2013, cyflwynodd Llywodraeth Cymru hyfforddiant gorfodol yn y meysydd hynny a fydd, yn ein barn ni, yn gwneud y gwahaniaeth mwyaf wrth helpu llywodraethwyr i gyflawni eu swyddogaethau'n effeithiol, sef:

- Hyfforddiant sefydlu i lywodraethwyr newydd i'w galluogi i ddeall eu rôl;
- Hyfforddiant i bob llywodraethwr ar ddeall a defnyddio data ysgolion;
- Hyfforddiant i Gadeiryddion ar sut i roi'r cymorth angenrheidiol i'r pennaeth a'r uwch dîm rheoli, a'u herio, hyn oll er mwyn gwella perfformiad.

Rydym hefyd wedi llunio cynnwys yr hyfforddiant gorfodol ac wedi darparu rhaglenni hyfforddi i awdurdodau lleol ar sut i gyflwyno'r hyfforddiant gorfodol. Mae hynny'n cynnwys tair blaenoriaeth allweddol Llywodraeth Cymru, sef lleihau effaith negyddol tlodi ar gyflawniad a chyrhaeddiad disgyblion, a gwella llythrennedd a rhifedd.

Bydd yr hyfforddiant deall data yn galluogi llywodraethwyr i ddeall data ysgolion yn well, gan gynnwys data disgyblion sy'n cael prydu am ddim, ac i ddefnyddio'r data hwnnw i herio perfformiad. Mae'r rhaglen yn cynnwys adran sy'n rhoi sylw i'r meini prawf a ddefnyddir i sefydlu 'Teulu o Ysgolion' drwy edrych ar gymhwysedd Prydau Ysgol am Ddim disgyblion sy'n byw mewn ardaloedd difreintiedig.

Gall cyrff llywodraethu ysgolion hefyd weithio gyda'i gilydd i drechu tlodi mewn ardaloedd difreintiedig drwy gydweithio a sefydlu cydbwyllgorau. Mae hwn yn drefniant hynod o ddefnyddiol lle mae clystyrau o ysgolion cynradd yn cefnogi ei gilydd i wella perfformiad ysgolion.

Awdurdodau Lleol yn sicrhau bod ysgolion yn cynnwys trechu tlodi mewn hyfforddiant HMS:

Ym mis Mehefin 2013, cyflwynodd Estyn adroddiad ar ddefnyddio diwrnodau HMS statudol yn effeithiol mewn ysgolion. Gwelwyd bod HMS ar ei fwyaf effeithiol mewn ysgolion pan oedd yn ffurfio rhan o system integredig o ddatblygiad proffesiynol parhaus, gyda chyswllt â rheoli perfformiad, hunan-arfarnu a blaenoriaethau ar lefel ysgol ac yn genedlaethol. Yn ogystal â hyn, tynnodd Estyn sylw at bwysigrwydd cysylltu darpariaeth ar gyfer datblygiad proffesiynol â chynlluniau gwella ysgolion.

Mae'r canfyddiadau'n nodi bod llythrennedd ac, i raddau ychydig yn llai, rhifedd, wedi'u blaenoriaethu fel pynciau HMS. Mae lleihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad wedi cael cryn dipyn yn llai o sylw ac mae'r adroddiad yn cynnwys yn benodol ddau argymhelliad sy'n gysylltiedig â'r maes hwn: y dylai ysgolion ganolbwyntio mwy ar flaenoriaethau cenedlaethol mewn gweithgareddau HMS, fel mynd i'r afael ag effaith tlodi ar gyflawniad, a bod cyswllt agos rhwng HMS a'r blaenoriaethau ar gyfer gwella'r ysgol. Roedd ymateb Llywodraeth Cymru yn derbyn cyd-destun yr argymhellion hyn ac ysgrifennodd swyddogion at awdurdodau lleol a'r consortia rhanbarthol ym mis Medi y llynedd yn gofyn iddynt ystyried yr argymhellion hyn yn eu gwaith gydag ysgolion.

3. Ymgysylltu â Rhieni

Mae'r Rhaglen Amddifadedd Addysg a Sgiliau sy'n datblygu yn cynnwys elfen benodol sy'n anelu at wella'r gwaith o ymgysylltu â rhieni a'r gymuned. Bydd canllawiau pwrpasol ar gyfer ymgysylltu â rhieni a'r gymuned, ynghyd â Rhaglen

Ymgysylltu, yn cefnogi amcanion yr elfen hon. Mae rhaglenni ar draws Llywodraeth Cymru sy'n cefnogi'r blynyddoedd cynnar ac yn helpu i baratoi plant ifanc o gefndiroedd difreintiedig ac anodd sy'n dod i mewn i'r system addysg.

Dechrau'n Deg: Dechrau'n Deg, a lanswyd yn 2006/2007, yw prif raglen Llywodraeth Cymru ar gyfer y blynyddoedd cynnar. Nod y rhaglen hon yn y tymor hir yw lleihau maint y boblogaeth sydd heb lawer o sgiliau, gyda'r bwriad yn y pen draw o fynd i'r afael ag anghydraddoldeb o ran incwm. Rhaglen sy'n seiliedig ar ardal yw hon, ac mae hi wedi'i thargedu'n ddaearyddol at rai o ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru. Mae hi ar gael yn gyffredinol i deuluoedd gyda phlant rhwng dim a phedair oed yn yr ardaloedd hynny.

Mae Dechrau'n Deg yn canolbwyntio ar y plentyn gyda'r bwriad o wella'r canlyniadau i blant drwy ddarparu pedwar hawl allweddol:

- gwell gwasanaeth ymwelwyr ieuchyd, gyda'r targed ar gyfer baich gwaith ymwelwyr ieuchyd yn ddim mwy nag un ymwelydd ieuchyd i 110 o blant (cymhareb o 1:110) ym mhob ardal Dechrau'n Deg;
- rhaglenni cymorth ym maes magu plant sydd wedi'u seilio ar dystiolaeth er mwyn cwrdd â'r galw'n lleol;
- cymorth ar gyfer datblygiad iaith yn y blynyddoedd cynnar (yn bennaf ar ffurf rhaglenni iaith a Chwarae);
- gofal plant rhan-amser a di-dâl o safon uchel i blant dwy i dair oed ac iau pan welir yr angen. Cynigir Dechrau'n Deg am ddwy awr a hanner y dydd, bum diwrnod yr wythnos am 39 wythnos. Yn ogystal, dylai o leiaf 15 o sesiynau gael eu cynnig i deuluoedd yn ystod gwyliau'r ysgol.

Mae'r hawliau hyn yn cynnwys ffocws cyffredinol ar adnabod anghenion cymorth ychwanegol yn fuan.

Rhoddir mwy o gymorth i rieni drwy gynnig gwell mynediad at ofal plant, ymwelwyr ieuchyd a rhaglenni sydd, er enghraifft, yn ceisio gwella datblygiad plant (o ran sgiliau cyfathrebu, ymddygiad, cymdeithasol neu wybyddol), gan hwyluso'r gwaith o adnabod anghenion yn gynnar, a chefnogi'r broses o integreiddio gwasanaethau (drwy rannu data, er enghraifft).

Teuluoedd yn Gyntaf: dyma ran allweddol o waith Llywodraeth Cymru i drechu tlodi plant: cynlluniwyd y rhaglen i roi sylw i'r amcanion strategol yn Strategaeth Tlodi Plant Cymru a gyhoeddwyd yn 2011. Mae'n ceisio diwallu anghenion teuluoedd cyfan, yn hytrach nag unigolion mewn teuluoedd, a chydlynu'r cymorth y mae teuluoedd yn ei gael gan wahanol asiantaethau.

Mae Teuluoedd yn Gyntaf yn cynnwys pum elfen allweddol y mae'n rhaid i bob awdurdod ei rhoi ar waith wrth gyflwyno'r rhaglen. Er hynny, maent yn cael yr hyblygrwydd i benderfynu sut maent yn rhoi pob un o'r elfennau hyn ar waith yn lleol. Oherwydd hyn, mae Teuluoedd yn Gyntaf yn gweithredu mewn ffyrdd pur wahanol o un awdurdod i'r llall yng Nghymru.

Dyma bum elfen allweddol Teuluoedd yn Gyntaf:

- defnyddir Fframwaith Asesu'r Teulu ar y Cyd i asesu anghenion y teulu cyfan;

- model Tîm o Amgylch y Teulu sy'n goruchwylio ac yn cydlynu'r ymyriadau y mae teuluoedd yn eu cael;
- cyfres gydlynus o brosiectau neu wasanaethau sydd wedi'u comisiynu'n strategol, yn gyfyngedig i amser ac yn canolbwyntio ar y teulu (mewn ymateb i asesiad o anghenion yn y gymuned);
- cyfranogaeth mewn setiau dysgu rhwng awdurdodau yn genedlaethol ac yn lleol; a
- gwell cefnogaeth i deuluoedd gyda phlant a phobl ifanc anabl.

Y Grant Cyrhaeddiad Lleiafrifoedd Ethnig a'r Grant Addysg Sipsiwn a Theithwyr

Mae'r hawl i brydau ysgol am ddim yn amrywio'n sylweddol rhwng gwahanol grwpiau lleiafrifoedd ethnig, gyda'r prydau ysgol am ddim i blant Sipsiwn a Theithwyr a phlant Du Affricanaidd yn bell dros dair gwaith y ffigur cyfartalog cenedlaethol. Mae'r Grant Cyrhaeddiad Lleiafrifoedd Ethnig a'r Grant Addysg Sipsiwn a Theithwyr yn ceisio gwella cyflawniadau'r grwpiau hyn o ddysgwyr ac mae'r rheini sydd hefyd yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim hefyd yn gymwys i gael help gan y Grant Amddifadedd Disgyblion.

4. Cyllid – materion perthnasol

Y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion a'r Grant Amddifadedd Disgyblion yw'r prif ddulliau sydd gan Lywodraeth Cymru o ddarparu cymorth ariannol i gyflawni ein tair blaenoriaeth genedlaethol ar gyfer ysgolion; gwella safonau llythrennedd a rhifedd a lleihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol.

Mae'r Grant Effeithiolrwydd Ysgolion yn rhoi cymorth i wella llythrennedd a rhifedd ond mae hefyd yn cynnwys elfen o gymorth i leihau effaith tlodi. Mae'r Grant Amddifadedd Disgyblion yn darparu arian a dargedir i leihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol.

Mae'r grant yn cynnig cymorth ar gyfer consortia rhanbarthol, awdurdodau lleol ac ysgolion i roi amrywiol gamau gweithredu a geir yn y Rhaglenni Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol ar waith. Mae hyn yn cynnwys gwneud yn siŵr bod pob athro yn meddu ar y sgiliau llythrennedd a rhifedd angenrheidiol i wreiddio'r sgiliau hyn ar draws y cwricwlwm ac i roi'r Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd ar waith.

Un o themâu canolog y Rhaglenni Llythrennedd a Rhifedd a'r Grant Effeithiolrwydd Ysgolion yw ymyriadau a dargedir ar lefel ysgol, dosbarth a disgybl. Mae disgwyl i ysgolion ddefnyddio data'n gyson ac yn drylwyr er mwyn mynd ati i adnabod anghenion dysgwyr yn gynnar, gan sicrhau bod pob dysgwr yn cyflawni ei botensial. Mae cyllid yn cael ei ddarparu i hyfforddi athrawon ac addysgwyr i gyflwyno rhaglenni dal-i-fyny i ddisgyblion sydd ar ei hôl hi o'u cymharu â'u cyd-ddisgyblion. Mae cymorth ar gael hefyd i wneud yn siŵr bod dysgwyr mwy abl a thalentog yn cael eu herio'n briodol.

Gofynnwyd i'r consortia rhanbarthol adnabod, datblygu a defnyddio athrawon llythrennedd a rhifedd eithriadol sy'n gallu hyfforddi, mentora a throsglwyddo eu gwybodaeth i athrawon eraill. Byddant yn cefnogi ein Cymunedau Dysgu Proffesiynol ac yn bod yn bartneriaid i athrawon ac ysgolion eraill er mwyn meithrin a

gwreiddio sgiliau llythrennedd a rhifedd a helpu i hybu arferion da yn yr ystafell ddosbarth.

I leihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol, mae'n rhaid i'r consortia ddangos gwelliannau mewn perthynas â phump o ganlyniadau allweddol:

- mae'r bwloch mewn cyrhaeddiad rhwng disgyblion sydd â hawl i brydau ysgol am ddim a disgyblion heb hawl i brydau ysgol am ddim wedi lleihau dros y tair blynedd
- mae'r bwloch mewn cyrhaeddiad rhwng plant sy'n derbyn gofal a phob disgybl wedi lleihau dros y tair blynedd
- mae lefelau presenoldeb dysgwyr sydd â hawl i brydau ysgol am ddim a gefnogir gan y grant yn gwella
- mae lefelau presenoldeb dysgwyr sy'n derbyn gofal a gefnogir gan y grant yn gwella
- mae cynlluniau a ariannwyd gan y Grant Amddifadedd Disgyblion yn cynnwys gwaith ymgysylltu â rhieni a'r gymuned a gweithio mewn partneriaeth.

Ar gyfer 2013-14, mae cymorth a dargedir ar gyfer plant sy'n derbyn gofal wedi cael ei gynnwys yn y Grant Amddifadedd Disgyblion yn hytrach nag yn y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion; fodd bynnag, mae gweithgarwch sy'n cefnogi plant sy'n derbyn gofal yn dal i gael ei ystyried yn gymwys o dan y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion.

Dyrannu grantiau: Mae'r Grant Effeithiolrwydd Ysgolion yn cael ei ddyrannu i'r consortia ar sail nifer y disgyblion 5-15 oed ym mhob consortiwm (60%), nifer y disgyblion 5-15 oed sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim (20%), a nifer yr ysgolion ym mhob consortiwm (20%).

Mae'r Grant Amddifadedd Disgyblion yn cael ei ddyrannu i ysgolion ar sail nifer y disgyblion 5-15 oed sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim, yn seiliedig ar ddata'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion a nifer y plant sy'n derbyn gofal, 4-15 oed, yn seiliedig ar ddata Gweithgarwch Adranau'r Gwasanaethau Cymdeithasol. Cyhoeddwyd canllawiau diwygiedig ym mis Rhagfyr 2013, gyda gofynion am ddulliau seiliedig ar dystiolaeth i fynd i'r afael â thangyflawni ymhlith disgyblion tlotach.

Mae'r bwloch yn lleihau ym mhob cyfnod allweddol, gyda rhai gwelliannau bach yng Nghyfnod Allweddol 3 a 4 yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf. Er bod y Grant Amddifadedd Disgyblion nawr yn ei ail flwyddyn, mae'n rhy fuan dod i benderfyniad am ei effaith, ond mae gwerthusiad tair blynedd ar y gweill gan Ipsos Mori a WISERD. Gofynnwyd iddynt roi adborth ac enghreifftiau o arferion da yn ystod cyfnodau allweddol drwy gydol y cyfnod gwerthuso er mwyn hybu gwelliannau eraill.

Y pedwar consortiwm rhanbarthol sy'n gyfrifol am gefnogi a herio ysgolion o ran sut maent yn helpu disgyblion sydd â hawl i brydau ysgol am ddim i wella cyrhaeddiad. Ar hyn o bryd, mae Llywodraeth Cymru yn edrych ar y sefyllfa yn y rhanbarthau gyda phob consortiwm er mwyn herio effaith eu gwaith gydag ysgolion ar ddefnyddio'r Grant Amddifadedd Disgyblion. Mae swyddogion hefyd wedi bod yn gweithio gydag Estyn i gryfhau'r broses arolygu o safbwynt cefnogi cyflawniad disgyblion tlotach a defnyddio adnoddau, gan gynnwys y Grant Amddifadedd Disgyblion at y diben hwn.

5. Costau sy'n gysylltiedig ag addysg

Mae gan Lywodraeth Cymru nifer o raglenni a pholisïau ar waith i roi help ymarferol i blant o gartrefi sydd ar incwm isel er mwyn sicrhau nad ydynt yn ddifreintiedig o safbwynt costau sy'n gysylltiedig ag addysg.

Grant Gwisg Ysgol: Yn 2005, cyflwynodd Llywodraeth Cymru gynllun grant gwisg ysgol ar gyfer Cymru gyfan. Mae'r Grant Gwisg Ysgol ar gael i ddisgyblion sy'n cychwyn ym mlwyddyn 7 mewn ysgolion a gynhelir yng Nghymru ac sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim. Mae'r Grant hefyd ar gael i ddisgyblion mewn ysgolion arbennig, canolfannau adnoddau anghenion arbennig ac unedau cyfeirio disgyblion sy'n 11 oed ar ddechrau'r flwyddyn ysgol ac sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim.

Yn 2013-14, bydd disgyblion cymwys yn cael taliad o £105, fel arfer ar ffurf siec, talebau, trosglwyddiad BACS neu, mewn achosion penodol, bydd eitemau gwisg ysgol yn cael eu darparu.

Peidio â chodi tâl sy'n ymwneud â theithiau preswyl

Mewn ysgolion heblaw ysgolion annibynnol, mae'r addysg sy'n cael ei ddarparu naill ai'n gyfan gwbl neu'n bennaf yn ystod oriau ysgol am ddim. Mae hyn yn golygu na chaiff penaethiaid godi tâl ar rieni am unrhyw ymweliad sy'n digwydd yn ystod oriau ysgol, nac am unrhyw gostau cludiant sy'n gysylltiedig â hynny.

Serch hynny, caiff yr ysgol gynnig i rieni roi cyfraniadau gwirfoddol tuag at gost gweithgareddau, er enghraifft, gwersi nofio, a/neu gostau cludiant hyd yn oed os yw'r gweithgaredd yn cael ei gynnig fel rhan o'r cwricwlwm cenedlaethol. Wrth ofyn am gyfraniad, mae'n rhaid dweud yn glir nad oes unrhyw ddyletswydd gyfreithiol i roi cyfraniad gwirfoddol, ac na fydd y disgyblion hynny'n cael eu trin yn wahanol i'r disgyblion y mae eu rhieni wedi rhoi cyfraniad. Os nad oes digon o gyfraniadau gwirfoddol i allu bwrw ymlaen â'r gweithgaredd, ac os nad oes ffordd arall o dalu am yr hyn sy'n weddill, bydd yn rhaid canslo'r gweithgaredd. Os yw gweithgaredd yn cael ei gynnig y tu allan i'r diwrnod ysgol ac nad yw'n rhan o'r cwricwlwm cenedlaethol, caiff ysgolion godi tâl.

Ni chaiff ysgol godi tâl ar rieni am ddim byd oni bai fod y corff llywodraethu wedi mabwysiadu polisi codi tâl sy'n dweud ym mha amgylchiadau y bydd yr ysgol yn codi tâl ar rieni a phryd y caiff ofyn am gyfraniadau gwirfoddol. Dylai'r polisi hefyd egluro unrhyw amgylchiadau lle na fydd yr ysgol yn codi tâl, naill ai'n llawn neu'n rhannol. Dylai'r corff llywodraethu sicrhau bod rhieni'n ymwybodol o'r polisi codi tâl.

Mae rhieni a gofalwyr sy'n cael y budd-daliadau sy'n ffurfio'r meini prawf cymhwysedd ar gyfer Prydau Ysgol am Ddim wedi'u heithrio rhag talu costau bwyd a llety.

Mae peidio â chodi tâl am fwyd a llety ar deithiau preswyl yn dod o dan reolaeth yr ysgol, a'r ysgol fydd yn talu'r costau hyn.

Mae Llywodraeth Cymru wedi ychwanegu darpariaeth yn y Rheoliadau Addysg (Peidio â Chodi Tâl sy'n Ymwneud â Theithiau Preswyl) (Cymru) (Diwygio) 2013, er mwyn caniatáu i ddisgyblion y mae eu rhieni'n cael Credyd Cynhwysol i hawlio bwyd a llety am ddim ar daith breswyl gyda'r ysgol.

6. Prydau Ysgol am Ddim – materion perthnasol

Hawl i Brydau Ysgol am Ddim – Os yw'r rhiant, y gofalwr neu'r unigolyn ifanc ei hun yn gallu profi ei fod yn cael y budd-daliadau canlynol, mae'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim:

- a. Cymhorthdal Incwm.
- b. Lwfans Ceisio Gwaith yn Seiliedig ar Incwm.
- c. Unrhyw fudd-dal neu lwfans arall, neu hawl i unrhyw gredyd treth o dan Ddeddf Credydau Treth 2002 neu elfen o gredyd treth o'r fath, fel y pennir gan reoliadau o bryd i'w gilydd. Ar hyn o bryd mae'r canlynol yn cael eu pennu:
  - cymorth o dan Ran 6 o Ddeddf Mewnfudo a Lloches 1999;
  - Credyd Treth Plant, ar yr amod nad yw Credyd Treth Gwaith yn cael ei dderbyn hefyd ac nad yw incwm y teulu (fel yr asesir gan Gyllid a Thollau Ei Mawrhydi) yn fwy na £16,190 – h.y. plant sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim;
  - Lwfans Cyflogaeth a Chymorth yn Seiliedig ar Incwm.
  - Credyd Cynhwysol
- d. Elfen gwarant Credyd Pensiwn y Wladwriaeth.

Cyfraddau'r Nifer sy'n Hawlio: Ar ddiwrnod y Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion ym mis Ionawr 2013 roedd 62,583 o blant yn hawlio prydau ysgol am ddim, sef 75% o'r rheini a oedd â'r hawl i gael prydau ysgol am ddim. Mae cyfraddau'r nifer sy'n hawlio prydau ysgol am ddim yng Nghymru wedi gostwng rhyw fymryn dros y deng mlynedd diwethaf ac yn gyffredinol mae'r niferoedd ychydig yn is mewn ysgolion uwchradd nag mewn ysgolion cynradd.

Y Stigma sy'n gallu bod ynghlwm â Hawlio Prydau Ysgol am Ddim: Mae arolwg gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn 2011 yn awgrymu mai'r prif beth oedd yn destun pryder i ddisgyblion a oedd â hawl i brydau ysgol am ddim oedd ciwio, yn hytrach na'r stigma sy'n gallu bod ynghlwm â hawlio prydau ysgol am ddim fel y cyfryw. Y prif bryderon eraill oedd y math o fwyd a oedd ar gael; y gost (tybir mai 'lwfans' yr awdurdod lleol ar gyfer eu prydau oedd hyn) ac, i ddisgyblion â'r hawl i brydau ysgol am ddim nad oeddent yn eu hawlio, yr hyn yr oedd eu ffrindiau'n ei wneud. Roedd hefyd yn awgrymu nad yw systemau di-arian bob amser yn arwain at fwy yn manteisio ar eu hawl i brydau ysgol am ddim.

Y Meini Prawf Cymhwysedd ar gyfer Prydau Ysgol am Ddim gan ystyried y symudiad at Gredyd Cynhwysol: Mae agenda Diwygio Lles Llywodraeth y DU yn effeithio ar y meini prawf cymhwysedd ar gyfer prydau ysgol am ddim gan y bydd Credyd Cynhwysol yn disodli'r taliadau cymorth sy'n bodoli ar hyn o bryd. Mae swyddogion Llywodraeth Cymru yn parhau i weithio ar y broses o lunio opsiynau cyflwyno ar gyfer budd-daliadau wedi'u hawdurdodi Llywodraeth Cymru, gan gynnwys prydau ysgol am ddim, fel rhan o'r gwaith o gyflwyno Credyd Cynhwysol yng Nghymru. Y bwriad yn y tymor hir yw cynnal opsiwn cost-niwtral gydag oddeutu'r un faint o deuluoedd yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim ag sy'n wir ar hyn o bryd. Felly bydd angen gwneud rhagor o newidiadau i'r meini prawf cymhwysedd.

Defnyddio Prydau Ysgol am Ddim fel dangosydd procsi ar gyfer diffyg incwm

Gan fod prydau bwyd am ddim yn cael eu defnyddio fel dangosydd amddifadedd, bydd newidiadau i'r meini prawf cymhwysedd yn effeithio ar ffrydiau grant penodol ac ar ddangosyddion atebolrwydd a pherfformiad allweddol fel bandio ysgolion, pecynnau data ysgolion, Fy Ysgol Leol, arolygiadau ysgol Estyn, a nifer o dargedau yn y Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi a'r Rhaglen Lywodraethu.

Ystyriaethau Cyfannol Eraill ynghylch: Prydau Ysgol am Ddim; *Menter Brechwast am Ddim mewn Ysgolion Cynradd*: Ers 2013, o dan adran 88 o'r ddeddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion, mae'n Ddyletswydd statudol ar awdurdodau lleol erbyn hyn i gynnig brechwast am ddim mewn ysgolion cynradd a gynhelir yng Nghymru, os gofynnir am hynny. Mae Llywodraeth Cymru yn darparu cyllid, drwy'r Grant Cynnal Refeniw, i bob awdurdod lleol yng Nghymru ar gyfer y Fenter Brechwast am Ddim mewn Ysgolion Cynradd. Ar hyn o bryd, dyma'r unig lefel o ddarpariaeth gyffredinol ar gyfer bwyd ysgol sydd am ddim yng Nghymru, ac roedd y nifer a oedd yn hawlio ar lefel ysgol yn 78.87% (PLASC 2013). Yn 2013-14, darparwyd £14.7m ar gyfer brechwast am ddim.

7. Tlodi Plant: Defnyddio Addysg i Ddileu Tlodi

Mae'r Adran Addysg a Sgiliau wedi gweithredu ar yr argymhellion yn Adroddiad y Pwyllgor, "Child Poverty: Eradication through Education", sy'n rhan o'i chyfrifoldebau.

Gwybodaeth ychwanegol y gofynnwyd amdani ar gyfer y Papur Tystiolaeth Ysgrifenedig i'r Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc

Strategaeth Llywodraeth Cymru:

Effeithiolrwydd Pecyn Ymddiriedolaeth Sutton a'r defnydd ohono yng Nghymru.

Mae Pecyn Ymddiriedolaeth Sutton, a ddatblygwyd gan Brifysgol Durham ar y cyd â'r Sefydliad Gwaddol Addysgol (EEF), yn ffynhonnell wybodaeth sydd wedi hen ennill ei phlwyf. Mae holl brosiectau EEF yn cael eu gwerthuso'n drylwyr gan arbenigwyr annibynnol ym maes ymchwil addysgol. Mae faint mae'r Pecyn yn cael ei ddefnyddio gan addysgwyr mewn gwledydd lle siaredir Saesneg ar hyd a lled y byd, yn ogystal â'r DU, ynghyd â'r ffaith bod yr ymyriadau sydd ynddo yn cael eu gwerthuso'n gyson, yn sicrhau eu bod yn effeithiol.

Mae cyfnod cwmpasu cychwynnol gwerthusiad o'r Grant Amddifadedd Disgyblion, a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru, yn dangos mai ychydig o gyfeirio sydd at y Pecyn yng Nghymru i bob golwg, er bod maint y sampl yn rhy fach i ddod i gasgliadau pendant. Hefyd, mae'n bosibl nad oedd y rheini a gyfwelwyd yn y cyfnod cwmpasu wedi bod yn ddigon agos at y gwaith o reoli'r grant i bwysu a mesur yn fanwl sut oedd yn cael ei ddefnyddio. Bydd hyn yn cael sylw wrth i'r gwerthusiad fynd rhagddo.

Mae canllawiau newydd ar ddefnyddio'r Grant Amddifadedd Disgyblion wedi cael eu cyhoeddi ers hynny sy'n dweud yn gwbl glir bod disgwyl i ysgolion ddefnyddio dulliau sy'n seiliedig ar dystiolaeth fel y rheini sy'n cael eu disgrifio ym mhecyn Ymddiriedolaeth Sutton ac EEF. Fodd bynnag, mae ffynonellau gwybodaeth eraill sy'n edrych ar beth sy'n gweithio, a gellir gweld y rhain ar wefan Dysgu Cymru o dan y Maes Gwella Tlodi.

Bydd Llywodraeth Cymru yn cyfarfod â'r consortia rhanbarthol ddechrau Chwefror i gael sicrwydd bod y Grant Amddifadedd Disgyblion yn cael ei ddefnyddio i gyflwyno atebion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.

Mae dulliau eraill sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn cael eu hargymell i addysgwyr yng Nghymru, gan gynnwys rhaglen Families and Schools Together (FAST) Achub y Plant, a rhaglen Achievement for All 3As.

Ymateb y Gweinidog i'r adroddiad cyntaf ar ganfyddiadau'r Comisiwn Symudedd Cymdeithasol a Tlodi Plant.

Ar 2 Medi 2013, ymatebodd Vaughan Gething AC, y Dirprwy Weinidog Trechu Tlodi, i'r Comisiwn, gan ddisgrifio'r cynnydd a adroddwyd gan Weinidogion Llywodraeth Cymru wrth gyflawni'r amcanion yn y Strategaeth Tlodi Plant.

Mae'r wybodaeth a ddarparwyd i'r Comisiwn [ynghylch Addysg](#) i'w gweld isod o dan benawdau:

Mae perfformiad disgyblion sydd â hawl i brydau ysgol am ddim a disgyblion heb hawl i brydau ysgol am ddim wedi gwella bob blwyddyn ers 2006, ac eithrio yng nghyfnod allweddol 4.

Cynyddodd y bwlch mewn perfformiad yng nghyfnod allweddol 4 bob blwyddyn rhwng 2006 a 2010, ond mae'r bwlch wedi lleihau dros y ddwy flynedd ddiwethaf.

Mae'r data diweddaraf ar gyfer 2013 (a gyhoeddwyd ar 22 Ionawr 2014), yn dangos bod y duedd hon yn parhau gyda 25.8% o ddisgyblion â hawl i brydau ysgol am ddim yn cyrraedd y trothwy lefel 2 yn 2013, o'i gymharu â 23.4 yn 2012.

Mae'r lefelau cyrhaeddiad wedi codi'n gyffredinol ond mae'r ffigurau ar gyfer disgyblion sydd â hawl i brydau ysgol am ddim wedi codi mwy na'r ffigurau ar gyfer disgyblion nad oes ganddynt hawl i brydau ysgol am ddim ym mhob cyfnod allweddol, gan gynnwys y Cyfnod Sylfaen.

Drwy gyfrwng y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion a'r Grant Amddifadedd Disgyblion, mae Llywodraeth Cymru yn gweithredu i wella safonau llythrennedd a rhifedd ac i fynd i'r afael ag effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol. Mae Setliad y Gyllideb ar gyfer 2014/15:

- yn cadw'r ymrwymiad i gynyddu gwariant ar ysgolion dros y ddwy flynedd nesaf;
- yn cynnig cymorth a dargedir i leihau anghydraddoldeb mewn cyrhaeddiad drwy ymestyn y Grant Amddifadedd Disgyblion i 2015-16; ac
- yn darparu £35m o fuddsoddiad ychwanegol yn 2014-15 i gynyddu'r Grant Amddifadedd Disgyblion o £450 y disgybl i £918.

Comisiynodd Llywodraeth Cymru dros 1700 o leoedd i bobl ifanc gymryd rhan yn y rhaglen Llwybrau at Brentisiaethau yn 2012/13. Mae'r rhaglen honno'n cael ei hariannu'n rhannol drwy Gronfa Gymdeithasol Ewrop.

Ym mis Hydref 2012, lansiodd y cyn Weinidog Addysg a Sgiliau gynllun gweithredu cenedlaethol newydd ar gyfer addysg disgyblion rhwng 3 ac 16 oed yng Nghymru, sef 'Gwella ysgolion'. Mae'r cynllun yn nodi'r tair blaenoriaeth genedlaethol ar gyfer addysg, sef gwella cyrhaeddiad mewn llythrennedd a rhifedd a lleihau effaith tlodi ar gyrhaeddiad addysgol.

Mae'r Datganiad Polisi newydd ar Addysg Uwch, a gyhoeddwyd ym mis Mehefin 2013, yn ail-gadarnhau ymrwymiad Llywodraeth Cymru i agor addysg uwch i bawb sydd â'r potensial i elwa ohono, beth bynnag yw eu hoedran, eu rhyw, eu modd a'u lefel astudio, eu gwlad enedigol neu'u cefndir.

Ar 17 Mehefin 2013, lansiodd y Gweinidog Addysg a Sgiliau, y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi a'r Dirprwy Weinidog Trechu Tlodi gynllun newydd, sef Adeiladu Dyfodol Mwy Disglair: Cynllun Blynnyddoedd Cynnar a Gofal Plant. Mae'r Cynllun yn gosod cyfeiriad ar gyfer y deng mlynedd nesaf gyda chamau gweithredu ac amserlenni ar gyfer cyflawni. Mae'n cydlynu gwahanol bolisiau a rhaglenni sy'n effeithio ar y blynnyddoedd cynnar ac sy'n dylanwadu arnynt.

Targedau/Monitro

Unrhyw faterion y mae'r Gweinidog yn dymuno tynnu sylw'r Pwyllgor atynt o ran Cynnydd tuag at y ddau darged ar gyfer 2017 yn Creu Cymunedau Cryf: Symud Ymlaen â'r Cynllun Gweithredu ar gyfer Trechu Tlodi i leihau'r bwlch cyrhaeddiad.

Gan mai yn ddiweddar y cyflwynwyd y Cyfnod Sylfaen, dim ond ers dwy flynedd y mae dangosyddion wedi bod ar waith. Yn 2012, roedd canran y disgyblion a oedd yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim a gyrhaeddodd y Dangosydd Cyfnod Sylfaen yn 66.2%, o'i gymharu ag 84.5% ar gyfer disgyblion heb hawl i brydau ysgol am ddim. Yn 2013, roedd y canrannau hyn wedi codi i 69.2% ac 86.9%. Felly, mae cyfradd y cyrhaeddiad wedi codi'n gyffredinol yn y Cyfnod Sylfaen ond mae'r gwahaniaeth rhwng disgyblion sydd â hawl i brydau ysgol am ddim a disgyblion heb hawl i brydau ysgol am ddim wedi gostwng 0.6 pwynt canran. Er nad yw'n bosibl dod i gasgliadau wrth edrych ar ddim ond dwy flynedd o ddata, os bydd pethau'n parhau i wella ar y gyfradd hon, bydd y bwlch wedi lleihau 3 phwynt canran erbyn 2017. Mewn geiriau eraill bydd y canlyniad ar gyfer y Cyfnod Sylfaen 1.2 bwynt canran uwchlaw'r targed.

Y prif ddull o fesur perfformiad plant 15 oed yw'r Trothwy Lefel 2 sy'n cynnwys TGAU gradd C neu uwch mewn Cymraeg neu Saesneg iaith gyntaf a mathemateg (L2 yn gynwysedig). Roedd cyfran y dysgwyr â hawl i brydau ysgol am ddim a gyrhaeddodd y trothwy hwn yn 2012 yn 23.4% o'i gymharu â 56.6% o ddysgwyr heb hawl i brydau ysgol am ddim. Mae'r cynnydd yn erbyn y mesur hwn wedi bod yn gwella o un flwyddyn i'r llall ac mae cyfradd y gwelliant wedi bod yn cynyddu.

Dyma'r gwelliannau ym mherfformiad disgyblion sydd â hawl i brydau ysgol am ddim:

- 0.6 pwynt canran rhwng 2009 a 2010;
- 1.3 pwynt canran rhwng 2010 a 2011;
- 1.4 pwynt canran rhwng 2011 a 2012; a
- 2.4 pwynt canran rhwng 2012 a 2013

O ystyried y cynnydd hwn yng nghyfradd y cynnydd, ynghyd ag effaith y Grant Amddifadedd Disgyblion, y canllawiau cadarnach, y deunyddiau a'r amryw fesurau eraill sydd wedi'u rhoi ar waith neu sydd wrthi'n cael eu datblygu, mae hyn yn golygu ein bod ar y trywydd iawn i gyrraedd y targed ar gyfer Cyfnod Allweddol 4.

Rôl Ysgolion Bro wrth gau'r Bwlch Cyrhaeddiad

Yn 2011, cytunwyd y byddai nifer o ffrydiau cyllid grant yn cael eu dwyn ynghyd i greu un grant, sef y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion. Roedd y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion yn disodli ac yn cydgrynhoi arian a oedd yn arfer cael ei ddarparu drwy nifer o gynlluniau grant llai, gan gynnwys y grant Ysgolion Bro. Nod y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion ar y dechrau oedd gwella effeithiolrwydd ysgolion ac roedd y canllawiau'n dangos pwysigrwydd Ysgolion Bro fel rhan o agenda i godi safonau ac i fodloni blaenoriaethau cenedlaethol, gan gynnwys torri'r cysylltiad rhwng cyrhaeddiad a thlodi plant.

Un o nodau allweddol y Grant Effeithiolrwydd Ysgolion yw mynd ati'n frwd i

hyrwyddo'r egwyddor y dylai pob ysgol ganolbwyntio ar y gymuned, gan dargedu cymorth ychwanegol i alluogi ysgolion mewn ardaloedd mwy difreintiedig i wireddu'r ddelfryd yn gyflymach ac yn fwy dwys.

Cyflwynwyd cyllid ychwanegol penodol i gefnogi cyrhaeddiad addysgol disgyblion o gefndiroedd difreintiedig yn 2012 drwy'r Grant Amddifadedd Disgyblion. Cafwyd £3 miliwn o arian cyfatebol ar gyfer hyn gan Cymunedau yn Gyntaf er mwyn annog ysgolion i weithio gyda'u cymunedau lleol mewn ardaloedd difreintiedig. Bu'r swyddogion a oedd yn gyfrifol am reoli'r grantiau a'r polisiau o'u hamgylch yn cydweithio i lunio'r meini prawf cyllido i sicrhau bod ysgolion a'u cymunedau yn gweithio'n effeithiol mewn partneriaeth â'i gilydd.

Yn ystod 2014, bydd ein Rhaglen Amddifadedd yn rhoi mwy o bwyslais ar strategaethau i gynnwys rhieni anos eu cyrraedd o gymunedau difreintiedig yn addysg eu plant. Bydd y Rhaglen yn cynnwys elfen benodol wedi'i hanelu at wella gwaith ymgysylltu â rhieni a'r gymuned. Bydd cymorth o'r fath yn cynnwys datblygu canllawiau pwrpasol ar gyfer ymgysylltu â rhieni a'r gymuned yn ogystal â Rhaglen Ymgysylltu ragweithiol.

Rôl 'cymunedau dysgu' Cymunedau yn Gyntaf yn y dyfodol wrth gau'r bwloch cyrhaeddiad

Ar ôl ymgynghori yn 2011, addaswyd Cymunedau yn Gyntaf i fod yn Rhaglen Trechu Tlodi sy'n Canolbwyntio ar y Gymuned. Ei nod yw lleihau'r bylchau sy'n bodoli ym maes addysg/sgiliau, economaidd ac iechyd rhwng yr ardaloedd mwyaf difreintiedig a'r ardaloedd sy'n well eu byd, drwy wneud y canlynol:

- cefnogi unigolion, teuluoedd a grwpiau o bobl sydd â'r canlyniadau addysg/sgiliau, economaidd ac iechyd gwaethaf;
- cefnogi'r rheini sy'n byw yn yr ardaloedd mwyaf difreintiedig;
- cynyddu sgiliau bywyd, hunan-barch a hunandibyniaeth unigolion, gan gynnwys eu gallu ariannol;
- cefnogi a chryfhau'r gweithgareddau lleol sy'n gwneud y mwyaf i fynd i'r afael â thlodi ac amddifadedd.

Mae 52 o Glystyrau Cymunedau yn Gyntaf yng Nghymru erbyn hyn, sy'n cyfrif am oddeutu 24% o'r boblogaeth.

Ym mis Tachwedd 2013, cyhoeddodd y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi y byddai'r Rhaglen yn cael ei hymestyn dros oes y Llywodraeth bresennol, yn amodol ar werthusiadau a chyfyngiadau cyllidebol yn y dyfodol.

Cymunedau Dysgu

Mae'r canlyniad hwn yn cael cefnogaeth gref yng Nghynlluniau Cyflawni pob Clwstwr. Mae prosiectau sy'n cefnogi'r canlyniad hwn yn cynnwys:

- clybiau gwaith cartref
- grwpiau i blant bach sy'n canolbwyntio ar baratoi plant ar gyfer yr ysgol
- dosbarthiadau llythrennedd a rhifedd yn fwy cyffredinol ond hefyd i roi cyfle i blant a rhieni astudio gyda'i gilydd

- cynlluniau i wella sgiliau sylfaenol, gan gynnwys cynlluniau ar gyfer pobl ifanc agored i niwed, plant o grwpiau lleiafrifol neu grwpiau anodd eu cyrraedd
- cynlluniau wedi'u hanelu at wella lefelau cyrhaeddiad yng nghyfnodau allweddol 2, 3, a 4

Mae'r Rhaglen Cymunedau yn Gyntaf yn cefnogi dros 100 o swyddi sy'n canolbwyntio ar addysg a dysgu, gan gynnwys cynlluniau dysgu i deuluoedd.

Cronfa Arian Cyfatebol Grant Amddifadedd Disgyblion Cymunedau yn Gyntaf

Mae Cronfa Arian Cyfatebol Grant Amddifadedd Disgyblion Cymunedau yn Gyntaf yn cynnig arian cyfatebol i Glystyrau Cymunedau yn Gyntaf yn erbyn y Grant Amddifadedd Disgyblion sy'n cael ei ddyrannu i'w hysgolion lleol.

Mae'r grant yn ceisio cynyddu nifer yr ysgolion sy'n gweithio gyda'r Clystyrau a datblygu'r cysylltiadau gwaith da sy'n bodoli mewn Clystyrau Cymunedau yn Gyntaf lle mae'r gwaith hwn yn digwydd yn barod. Y Gweinidog Addysg a Sgiliau.

Eitem 3a

Additional Information to Children and Young Peoples Committee Inquiry on Childhood Obesity

Children, Young People and Education Committee

Paper to note 2

1. Professional opinion of standards which are the same for 4 year old children and 11 year old children.

The school meal standards apply to food and nutrients and are not individual, they are for the provision of food. Food based standards define the types of food which have limited nutritional value and those which consumption should be increased to contribute to a healthy diet.

Nutrient-based standards apply to an average school lunch over five consecutive school days, and relate to overall provision rather than individual consumption. Many schools (especially secondary schools) provide a choice of food and drink at lunchtime, so each pupil consumes a different balance of nutrients. Also, some pupils need to eat more than others depending on age, body size, metabolism and physical activity. Therefore, it is an average school lunch over 5 school days rather than every lunch consumed that must meet the nutrient standards.

An average school lunch must provide:

- The specified amount of energy (with 5% tolerance)
- no more than the maximum amount for fat, saturated fat, Non-milk extrinsic (NME) sugars and sodium
- at least the minimum amount for carbohydrate, protein, fibre, vitamin A, vitamin C, folate, calcium, iron and zinc

In terms of the different requirements of a 4 year old and 11 year old, the portion size needs to reflect their different energy and protein requirements.

There are no current guidelines on differences between age groups in primary schools so portion sizes are the same for 4 and 11 year olds, however this should be interpreted at local level with support to acknowledge the different age groups. The guidance could contain some visual interpretation of portion sizes. For example, in practice the portions are governed to some extent by demand i.e. if there is food left over older pupil will have more and younger pupils will choose less. What also needs to be taken into account is waste as children can be served a balanced meal that meet their requirements in the correct portions but it needs to be consumed for the benefit.

Micro nutrient requirement will be covered for all age groups provided a balanced choice is taken. The nutritional standards have not followed the principle of greatest need to avoid diets with more energy, fat and salt than recommended for school age children, but salt intake could be a concern for the youngest age group if standardisation of policies on salt in cooking are not adhered to.

2. What work is being done to spread good practice across Wales, for example from authorities where uptake rates have remained good to those where there has been a drop off.

This has been led by Welsh Local Government Association – there is a nutrition analysis liaison officer who works with Local authorities and supports the development of recipes and nutritional analysis. There is documentation and sharing of recipes on the website. There should be good local partnership working between LA catering, education and health (public health and dietetics) and this is the case in most areas of Wales.

The level of professional support to implement the standards varies across Wales, some areas have utilised the central budget to have dietetic support, but there is a risk going forward that this may be lost with the funding no longer ring fenced. Most areas have multiagency implementation groups.

3. Delivery of the MEND Programme in Wales

The Committee asked for information on where the MEND programme had been delivered in Wales. The table below provides information for the period from April 2008 until March 2013.

	APRIL 2012 – MARCH 2013	SEP 2011 – MARCH 2012	APRIL 2008- JULY 2011
No of programmes	33 (MEND 7-13) 2 (MEND 5-7)	29	111 over 33 months
Areas	Abertawe Bro Morgannwy UHB Area: Neath Port Talbot LA Swansea LA Bridgend Aneurin Bevan HB covering 5 LA's Cardiff and Vale Health Board Powys Cwm Taf HB - Rhondda Cynon Taff LA Hywel Dda HB Carmarthenshire LA Betsi Cadwaladr UHB Wrexham LA	Abertawe Bro Morgannwy UHB Area Swansea Neath Port Talbot Powys Cardiff and Vale Health Board Cwm Taf Rhondda Cynon Taff LA Hywel Dda HB Carmarthen Betsi Cadwaladr UHB Wrexham Conwy Anglesey	All Health Board areas, but not all Local Authorities were covered during this period

Health Impact Assessment (HIA) and Local Development Planning

Planning Departments and planning decisions can have a huge impact on health and wellbeing and can have an enormous influence on the wider determinants of health. They can shape the environment we live in, make decisions about the siting and development of housing, green space, retail, leisure and employment facilities and how we access and use these. Decisions can facilitate physical activity or access to fresh, quality food or limit choices to do so ie supermarkets in out of town retail parks that we drive to versus easy to walk or cycle to local shops; or allocating green space for development or recreation. As obesity and associated ill health increases in Wales there is a need to make these connections more explicit.

In preparation for a new National Assembly for Wales, Better Health, Better Wales (Welsh Office, 1998) described the need to tackle the social and economic determinants of health and aimed to develop HIA in Wales as a means to support health promotion and prevention initiatives. At a strategic level, the publication of 'Making the Connections' (Welsh Assembly Government, 2004) aimed to support the integration of health across all sectors and a consideration of 'Health in all Policies' (WHO, 1999). A focus on integrating 'Health in All Policies' has led to HIA being seen as a key element in raising awareness of health and wellbeing in Wales in other sectors and supporting the health promotion and prevention agendas.

HIA as practiced in Wales (WHIASU, 2012) considers not just the biophysical and environmental health impacts which can be derived from planning proposals and plans (which are routinely assessed as part of Environmental Impact Assessments (EIAs)) but assesses the impact on the wider determinants of health in a systematic yet flexible way. These determinants such as the physical and built environment, community, transport, housing, employment and access to services all interact to influence our health and mental wellbeing to a greater or lesser extent in conjunction with the lifestyle choices that we make and our genetic makeup. HIA also considers issues of equity and inequalities by looking at any vulnerable groups who may be affected by a plan or proposal and the distribution of effects on them.

Conducting an HIA within planning processes, regeneration and housing sectors can confer considerable benefits and contribute to healthy public policy and urban and rural planning. Not only will HIA assess the potential positive and negative impacts but it will highlight any potential improvements which could be made to maximize health and wellbeing and identify and mitigate for any detrimental impacts or unintended consequences. HIA can make more explicit the links between land use and associated planning decisions, the way that we live and the key health and wellbeing issues today – including obesity, lack of physical activity and the associated risk factors and illnesses.

It directly involves the local key organizational and community stakeholders and those who have local knowledge and understanding of how the project, plan or proposal will have a direct and indirect impact on local populations. A HIA can give context to a decision or plan. This includes

how a community interacts with its physical and built environment and can facilitate physical health promotion and health improvement by encouraging cycle paths, pedestrian friendly towns, more active travel, open and green space allocation for recreation and sport in LDPs and housing developments and access to the growth and purchase of fresh and affordable food.

WHIASU is currently working with a number of local authorities on Local Development Plans, regeneration initiatives and housing projects and plans. Within each of these HIAs, there have been discussions around creating safe, physical activity friendly environments as encouraged by 'Creating an Active Wales' (WAG, 2009) and its explicit linkage of planning to health and wellbeing.

Studies have shown that open spaces and well planned integrated people friendly urban centres can contribute to promoting physical activity and well being and can help to reduce being overweight and obesity by encouraging walking and cycling and can improve mental wellbeing for all age ranges. Well planned and integrated transport links can aid physical activity. It is essential in childhood for social development and in older people for increasing social interaction and mental wellbeing. At a community level, it has also been shown that green space and a well planned urban environment in a neighbourhood can similarly promote and increase social interaction and reduce social isolation. Green spaces in an urban area offer the opportunity for the community to find calmness, be sociable, take exercise and escape to the pressure of urban life. (Netherland Institute for Health Services Research Utrecht, 2006; Institute of Occupational Medicine, 2008; Institute of Rural Health and Countryside Council for Wales, 2008; Faculty of Public Health and Natural England, 2010). The importance of the link between the built and natural environment and being physically active is also recognised within the NICE public health guidance 8 - 'Promoting and creating built or natural environments that encourage and support physical activity' (NICE, 2008).

Despite this and until recently, not all local authorities have reflected the importance of health in planning decisions re green spaces, recreational areas or person centred built environments but this is now changing as obesity and associated ill health increases. Indeed in Wales, the use of HIA as a process to consider health and wellbeing has been included the new 2013 Regeneration Framework 'Vibrant and Viable Places' (WG, 2012) and although there is no statutory requirement for HIA in Wales (or the UK) HIA is included as a requirement or advocated as best practice in more and more planning documents. 'Chapter 2: Development Plans' (Page 21) of Planning Policy Wales (WG, 2012) states that 'the several impacts of plans upon health and its determinants should be considered'. In addition Planning Policy Wales produced a Technical Advice Note 16 in January 2009, Sport, Recreation and Open Space (WG, 2009) which advises on the role of the planning system in making provision for sport and recreational facilities and informal open places in both the urban and rural environment.

At a local level, many HIAs have been completed in conjunction with regeneration, LDPs, planning and housing schemes. These are published on the WHIASU website – www.whiasu.wales.nhs.uk. Recent HIA case studies are described below.

HIA Case Studies

Flintshire Local Development Plan (2013 - 2017)

This will be a comprehensive, integrated HIA and take place throughout the lifetime of the preparation of the LDP. It will be led by a multi-disciplinary, multi-sector Steering Group on behalf of Flintshire County Council, who will take ownership of the HIA. The HIA will be supported by the Wales HIA Support Unit and Public Health Wales (PHW) Regional Public Health Team.

A HIA Scoping Report has been written to set out the terms of the HIA and includes an agreed plan for it and how the process can be used to consider health, wellbeing and inequalities and integrate them with planning policy throughout the LDP development. It will consist of a number of HIA participatory workshops at all the defined, key stages of the Plan (including assessment of the Candidate Sites) and will be fed into the Strategic Environmental Assessment (SEA) and Sustainability Appraisal (SA). The HIA will ensure the involvement of key health stakeholders, elected members, private citizens and specific communities.

HIA has been embraced by the LA Planning Policy Department and as part of this commitment a section on HIA has been included within the LDP Delivery Agreement and presented to WG.

The HIA will focus on the following:

- Housing
- Economic Development
- Employment (all of which are the primary themes of the SEA and SA)
- Physical health and mental wellbeing (including facilitating physical activity and active travel as part of developments and green space and promoting accessible, cheap and fresh food where possible)

Other important elements to be considered within the context of Flintshire are:

- Inequalities and the impacts on vulnerable groups ie travellers
- Geographical Areas and communities of Interest ie Communities First areas

Evidence will be both quantitative and qualitative.

An Evidence Document is currently being finalised and this contains all the essential references to key Public Health documents, policies, community health profiles and evidence with regards to health and planning - for example 'Creating an Active Wales', TAN 16 and the Active Travel (Wales) Bill (WG, 2013). This Evidence Document will be updated and help to shape and substantiate any health and wellbeing input or changes made to the LDP as it progresses. This work is currently ongoing but it has already proved highly beneficial – by making Planning Officers more aware of health and health issues and making connections to how what they are planning can have a significant direct and indirect impact on the populations' health and wellbeing. This includes the siting of fast food and takeaway outlets (particularly near schools), out of town retail shopping centres – where people have to drive or walk minimally and the importance of the maintenance of green or other recreational space.

Cardiff Local Development Plan (At final stage)

This HIA work (Cardiff County Council, 2012; 2013) has now almost concluded but the rapid HIAs have demonstrated the health connections and linkages to planning policy and planners very clearly and explicitly.

Amendments have been made to the LDP documents throughout the final 2 stages and specific references have been included such as adding in supporting text to Policy C7 Health and linking this to Policy R7 Food and Drink Uses (access to healthy affordable food/care with alcohol accessibility) which make a clear recognition between the links to health from such uses; cross references from

policy C6 Provision of Children's Play to Policy T1 Walking and Cycling; the agreement to prepare a separate Open Space SPG to supplement LDP policies for recreation and physical activity ; and explicit referencing of Healthy Urban Planning in Policy KP14 Healthy Living.

Rhyl 'Going Forward' Regeneration Delivery Plan, Denbighshire (2012)

The HIA was based on a short evidence review and a participatory stakeholder workshop. It aimed to identify and assess potential health and community impacts and highlight future projects contained within the Delivery Plan to be subject to a HIA. The workshop included a number of 'non health' participants including planning, housing and regeneration leads from the local authority, elected members, community and voluntary organisation representatives plus public health practitioners.

A number of practical recommendations were made including;

- continuing to encourage physical activity with the extension of cycle paths;
- filling in the flood defences in order to minimise accidents and injuries;
- recommending to the Supplementary Planning Guidance (SPG) group that they liaise with the architects who will be designing new buildings/areas in Rhyl in order to take a creative approach to planning and creating a balanced community and healthier built environment ;
- attempting to enhance social capital and physical activity through community development projects such as 'The Cut' (Community green space);
- trying to attract more families to live in areas with a high number of current HMO's by providing high quality family orientated housing and attractive green spaces.

Many of these have been followed. As part of this HIA, the **West Rhyl Housing Improvement Project** was highlighted as a significant project which would need to have a separate HIA completed as part of its development and execution. This work is currently taking place - with the first phase focussing primarily on the creation of a **community green space** at the centre of the Housing Project.

The HIAs have demonstrated how health is affected by all policies and plans and certainly those that have attended or have been part of the HIAs have reflected that it is a very beneficial and positive process which had made them understand health much more broadly, made connections to their work much more explicit and rethink some plans and decisions.

Liz Green
Principal HIA Development Officer, WHIASU
January 2014
References

Cardiff County Council (2012). Health Impact Assessment of the Local Development Plan Preferred Strategy.

Cardiff County Council (2013). Health Impact Assessment of the Deposit Local Development Plan

Faculty of Public Health and Natural England (2010). Great Outdoors: How our natural health service uses green space to improve wellbeing.

Institute of Occupational Medicine and Greenspace Scotland (2008). Health Impact assessment of green space: A Guide.

Institute of Rural Health and Countryside Council for Wales (2008). Natural Heritage: a pathway to health.

National Institute for Clinical Excellence (NICE) (2008). Public health guidance 8 - Promoting and creating built or natural environments that encourage and support physical activity

Netherlands Institute for Health Services Research Utrecht, Wageningen (2006). Green Space, urbanity and health: how strong is the relation? Journal of Epidemiology and Community health.

Wales Health Impact Assessment Support Unit (WHIASU) (2012). Health Impact Assessment; A Practical Guide

Welsh Office (1998) Better Health, Better Wales. Cardiff: Welsh Office

Welsh Assembly Government (2004). Making the Connections: Delivering better services for Wales.

Welsh Assembly Government. (2006) Draft Ministerial Interim Planning Policy Statement 02

Welsh Assembly Government (2007). One Wales - A progressive agenda for the government of Wales.

Welsh Assembly Government (2008). Welsh Transport Appraisal Guidance (WelTAG) <http://cymru.gov.uk/topics/transport/publications/weltag/?jsessionid=fnjGMmfTYXVKrZJN5vydzHDTpILXQS3txpm6LhhK8Tx9tzxZyyTx!-971712554?lang=en> (accessed July 20th 2013)

Welsh Assembly Government. (2002) Technical Advice Note 21 <http://wales.gov.uk/splash;jsessionid=yXtwTgTRdxvvhSjz9plTrnbFr1hSMh0V23vbMKbWQhTJJnmCOcmB!-1123340228?orig=/topics/planning/policy/tans/tan21/> (accessed July 20th 2013)

Welsh Assembly Government. (2009) Minerals Technical Advice Note 2

Welsh Assembly Government (2009) Creating an Active Wales <http://wales.gov.uk/docs/phhs/publications/activewales/100121activewalesen.pdf>

Welsh Government (2009) Planning Policy Wales Technical Advice Note (TAN) 16 Sport Recreation and Open Space

Welsh Government (2012). 'Chapter 2: Development Plans' (Page 21) of Planning Policy Wales (Edition 5, November 2012) <http://wales.gov.uk/topics/planning/policy/ppw/?lang=en> (Accessed 6/11/2013).

Welsh Government (2013). Active Travel (Wales) Bill

Welsh Government (2013) 'Vibrant and Viable Places: New Welsh Regeneration Framework'

World Health Organisation (1999). Health 21: The health for all policy framework for the WHO European Region. European Health for All Series No.6. Copenhagen: World Health Organisation

Mark Drakeford AC / AM
Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: SF/MD/4155/13

Ann Jones AM
Chair
Children, Young People and Education Committee
National Assembly for Wales
Cardiff Bay
Cardiff
CF99 1NA

28 January 2014

Dear Ann,

Further to my appearance before the Children, Young People and Education Committee on 15 January regarding childhood obesity, I am writing to provide a written response to two questions which were not asked due to time constraints. My responses to these are provided below.

How best practices of local authorities, for example prohibiting future planning applications for hot food takeaways within a 400m radius of schools or colleges, are being shared more widely.

Wrexham County Borough Council is seeking to prohibit new hot food takeaway applications within 400 metres of schools and colleges, via the use of Supplementary Planning Guidance. This policy has been put into place in a few areas in England but Wrexham is the first local authority to implement it in Wales.

Research indicates that children attending schools near fast food outlets are more likely to be obese than those whose schools are more inaccessible to such outlets. In Wrexham County Borough nearly 60% of schools are located near to hot food takeaway outlets. Having additional outlets close to schools could negate efforts by the Council and its partners in supporting the Healthy Schools and Appetite for Life Programmes to ensure that young people have access to healthy options. Whilst pupils in primary education are not allowed out of school premises during the school day, research indicates that the most popular time for purchasing food from shops is after school.

Wrexham has published a Local Planning Guidance Note as part of a broader Healthy Eating and Being More Active Strategy to tackle obesity in the area. The note focuses on hot food takeaways with regard to appropriate location and concentration, highway safety, general amenity and community health issues. The guidance note advises that food outlets in close proximity to, and surrounding schools, can provide an added incentive and temptation to children to over-consume fast food.

The approach adopted in Wrexham has been shared via presentations to the Wales National Obesity Forum Conference and as a poster at the most recent National Public Health conference. It has also been shared in an article published by the physical activity and nutrition network, and in television documentaries and local media. It has also been shared by the WLGA with the Directors of Public Protection network in Wales.

Other local authorities in Wales have expressed interest in pursuing this policy and Denbighshire County Council is actively looking at revising its current Planning Supplementary Guidance to implement this approach.

Views on whether the use of Health Impact Assessments should be included within the Public Health Bill.

Health Impact Assessment (HIA) is a widely available method which provides a means of assessing both the health hazards and benefits of a wide range of policy proposals. It has been used by a range of organisations, including Welsh Government, local authorities, voluntary sector organisations, the NHS and community organisations. I fully expect HIA to be used when appropriate to do so.

We started a general discussion about the potential role of legislation in contributing to public health objectives through a Green Paper consultation exercise, which concluded in early 2013. Responses on the specific issue of HIA were mixed. Whilst there was a high level of support for the concept of using HIA as a method for ensuring health interests are considered as part of policy making, a number of respondents expressed reservations regarding a legislative requirement to undertake HIA. These included the need to avoid any unnecessary bureaucracy or any approach thought to be disproportionate.

There was, however, widespread support for the adoption of a 'Health in All Policies' approach to policy development. In light of this, we are working across the Welsh Government to ensure that legislation such as the Future Generations Bill makes a positive contribution to this agenda, as such an approach will recognise that improving health will require collective effort across the devolved public service.

In addition, we have also been exploring a number of potential legislative proposals to support discrete public health priority areas. I plan to provide further information about this work in a Public Health White Paper, which I aim to publish shortly.

Best wishes

Mark.

Mark Drakeford AC / AM

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services